

บทที่ 1

บทนำและวัตถุประสงค์

1. บทนำ

เมื่อปี พ.ศ. 2549 สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ภาค 5 ได้ทำหนังสือถึงมูลนิธิโครงการหลวง เพื่อขอให้เข้าดำเนินการพัฒนาพื้นที่สูงดอยวาวี ตำบลวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย และมูลนิธิโครงการหลวง ได้มอบหมายให้สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง เข้ามาดำเนินงานภายใต้ชื่อโครงการขยายผลโครงการหลวงวาวี และเน้นการส่งเสริมการพัฒนาด้านอาชีพ โดยนำองค์ความรู้ในการปลูกพืช การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มาพัฒนาชุมชน ซึ่งในช่วงแรกของการดำเนินงานโครงการได้เน้นการพัฒนาในบ้านหลัก จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านดอยช้าง หมู่ที่ 3 บ้านดอยล้าน หมู่ที่ 4 และบ้านใหม่พัฒนา หมู่ที่ 25 โดยพื้นที่ทำงานหลักคือบ้านดอยช้าง เป็นชุมชนบนพื้นที่สูงขนาดใหญ่ มีประชากร 5,199 คน เป็นชาวอาข่าและลีซอ ประชาชนมีจำนวนมากและอยู่อย่างแออัด สภาพแวดล้อมของชุมชนจึงไม่ดีเท่าที่ควร เกิดข้อจำกัดด้านพื้นที่อยู่อาศัยและระบบการใช้ทรัพยากร ดิน น้ำ และป่าไม้ (สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง, 2558)

เนื่องจากบ้านดอยช้างตั้งอยู่ในเขตลุ่มน้ำแม่สรวย ที่ความเสี่ยงของคุณภาพลุ่มน้ำอยู่ระดับเสี่ยงมาก เกิดจากปัจจัยที่มีการขยายพื้นที่การเกษตรที่มีความลาดชัน สภาพดินในพื้นที่ที่มีความเสื่อมโทรม เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้พื้นที่โดยขาดการอนุรักษ์ดินและน้ำ และใช้สารเคมีทางการเกษตรอย่างเข้มข้น เน้นการใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีกำจัดวัชพืช และแมลงศัตรูพืช เนื่องจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น และการหมุนเวียนพื้นที่ทำกิน แต่ขาดการฟื้นฟูและปรับปรุงบำรุงดิน ถึงแม้ในบางพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของดินอยู่เนื่องจากพื้นที่การเกษตรส่วนใหญ่ปลูกไม้ผลไม้ยืนต้นที่ไม่ได้ใช้สารเคมีมาก เช่น บัวย พลับ กาแฟ และมีการใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ปุ๋ยน้ำชีวภาพ

กาแฟอาราบิก้าเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของชุมชน และมีแนวโน้มของต้นทุนการผลิตสูง ทำให้ผลตอบแทนต่ำ เนื่องจากมีการระบบการจัดการสวนที่ยังไม่ดีพอ และเนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลาดชัน ทำให้ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ เกิดการชะล้างพังทลายของดิน ส่งผลต่อการให้ผลผลิตของกาแฟอาราบิก้า นอกจากนี้ เกษตรกรนิยมปลูกกาแฟระบบกลางแจ้ง น้ำไม่เพียงพอในสวนกาแฟ ทำให้ต้นกาแฟโทรม เมื่อสภาพอากาศเหมาะสมจึงมีการเข้าทำลายของโรคและแมลง เช่น หนอนเจาะลำต้น และมอดเจาะผลกาแฟ ใกล้เคียงกับปัจจุบันการตลาดกาแฟมีแนวโน้มที่จะเกิดความแปรปรวนทางด้านราคา เนื่องจากมีขาดระบบการจัดการระหว่างพ่อค้าและเกษตรกร ทำให้เกษตรกรเกิดความกังวลในการปลูกและพัฒนาการผลิตกาแฟอาราบิก้าของตนเอง ดังนั้นการศึกษานิตของพืชทางเลือกอื่นๆ ที่จะมีศักยภาพทางการตลาดและเหมาะสมต่อการผลิตภายใต้สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศของบ้านดอยช้าง จึงเป็นแนวทางที่จะเสริมสร้างรายได้ของชุมชน และเตรียมความพร้อมให้ชุมชนมีการตระหนักและปรับตัวต่อการทำการเกษตรที่เป็นระบบที่ยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาระบบการปลูกกาแฟอาราบิก้าอย่างยั่งยืนบนพื้นที่สูง

2.2 เพื่อศึกษาชนิดพืชทางเลือกที่เหมาะสมกับพื้นที่และรายได้ของเกษตรกร

2.3 เพื่อศึกษาและทดสอบระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านดอยช้าง

